

de orde komt, is dat van zijn en worden, van eenheid en veelheid, van God en wereld. En ook hiervoor is het Christendom van fundamenteele beteekenis.

Bij den eersten aanblik doet de wereld zich aan ons voor als eene chaotische veelheid van verschijnselen, als een oneindig aantal van dingen, die voortdurend opkomen en verdwijnen als de golven in den oceaen. Maar als we ons laten leiden door den eenheidsdrang van onzen geest en dieper in de verschijnselen inzien, ontdekken wij in de veelheid eene samenstemming en doelmatigheid, die ons tot de overtuiging brengt, dat de wereld geen product van zelfstandige, toevallig samenkomende elementen kan zijn. Van ouds stonden in de philosophie dan ook twee richtingen tegenover elkaar. Volgens de eene was er geen worden maar louter zijn; verandering en beweging waren schijn, tijd en ruimte slechts subjectieve modi cogitandi; het begrip van het worden sloot zelfs eene antinomie in, want een ding moest dan zichzelf blijven en toch tegelijk in iets anders overgaan. En volgens de andere richting was het zijn juist niets dan een „Gedankending”; alleen het worden heeft realiteit, alles is onbestendig behalve de onbestendigheid, tout est relatif et seul le relatif est absolu, alles vloeit. En wel is het worden eene tegenstrijdigheid, maar deze is, als de identiteit van het zijn en het niets, noodwendig en aan het absolute zelf eigen; het ligt in de natuur van het wordende absolute, zichzelf te weerspreken en door voortdurende tegenspraak met zichzelf tot volle ontwikkeling te komen.

Tusschen deze beide eenzijdige richtingen in hebben andere denkers dan naar eene „Vermittelung”, eene verzoening gezocht. Zoo beproeft de atomistiek de wereld uit eene mechaniek van onveranderlijke, stoffelijke, ziellooze atomen te ver-